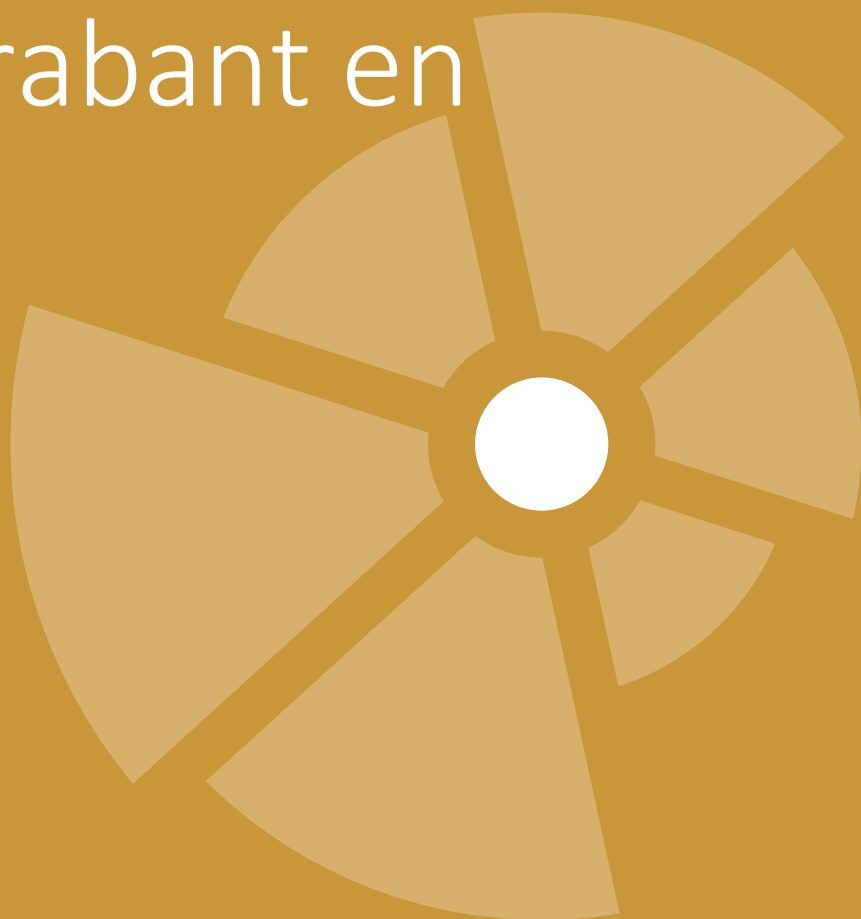

Advies over de Natuurdoelanalyse Deurnsche Peel & Mariapeel, provincies Noord-Brabant en Limburg

1. Advies aan de provincies

De provincie Noord-Brabant heeft samen met de provincie Limburg een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Deurnsche Peel & Mariapeel. Een NDA moet duidelijk maken of de huidige en geplande natuurmaatregelen voldoende zijn om de instandhoudingsdoelen van dit gebied te realiseren, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet blijken of aan het verslechteringsverbod wordt voldaan. De provincie Noord-Brabant heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA als basis kan dienen voor de maatregelen in het gebiedsprogramma. Dit advies bevat de resultaten van deze toetsing.

De Deurnsche Peel & Mariapeel vormt samen met de Groote Peel het restant van een ooit uitgestrekt landschap van levend hoogveen. Veel van het hoogveen verdween in de vorige eeuw door ontwatering, veenwinning en ontginning.

Wat blijkt uit de natuurdoelanalyse?

De NDA geeft een beeld van de problemen waar het gebied momenteel mee kampt en geeft een aanzet voor mogelijke oplossingen. De NDA geeft ook inzicht in de benodigde condities om de natuurdoelen te bereiken en te behouden en in de benodigde maatregelen. De instandhoudingsdoelstellingen voor droge heiden en herstellende hoogvenen zijn behoud van oppervlakte, voor actieve hoogvenen is de doelstelling om oppervlakte uit te breiden.¹ Verder is het doel voor droge heiden behoud van kwaliteit of en voor herstellende hoogvenen en actieve hoogvenen verbetering van kwaliteit.

Er is geen gedetailleerde vegetatiekaart van het moment van aanmelding van het gebied als Natura 2000-gebied in 2004. Er zijn ook geen actuele vegetatiekaarten op basis waarvan trends voor de droge heiden en herstellende hoogvenen vastgesteld kunnen worden. Op basis van de gegevens die wel beschikbaar zijn, is niet uitgesloten dat verslechtering van deze habitattypen heeft plaatsgevonden. Voor herstellende hoogvenen geldt bijvoorbeeld dat de kwaliteit waarschijnlijk is afgenomen, voor droge heiden is in het verleden de oppervlakte afgenomen. Voor de aanwezige actieve hoogvenen is recent wel aangetoond dat deze vanwege hun geringe omvang niet meer kwalificeren als dit habitatype. Voor dit habitatype is verslechtering dus wel aangetoond.

Verdere verslechtering van de habitattypen in de toekomst is niet uit te sluiten, en ook is niet aannemelijk dat de Natura 2000-doelen gehaald worden. De knelpunten zijn hiervoor te groot en de effectiviteit van maatregelen is onzeker. Voor de dodaars en blauwborst zijn de doelen ook niet binnen bereik. Voor de andere aangewezen soorten zijn de verwachtingen positief.

Andere conclusies van de NDA zijn de volgende:

- **Conditie droge heiden voldoen niet.** De ecologische condities die nodig zijn voor de ontwikkeling van droge heiden op de hogere delen zijn slechts gedeeltelijk aanwezig. De bodem is weliswaar voldoende droog, maar de stikstofdepositie is te hoog.
- **Stikstof en waterstand belangrijkste knelpunten hoogvenen.** De belangrijkste knelpunten voor actieve en herstellende hoogvenen vormen:
 - **Stikstofdepositie.** De kritische depositiewaarde (KDW) voor stikstof voor het habitatype 'herstellende hoogvenen' wordt sterk overschreden, net als de KDW voor 'actieve hoogvenen'. De vooruitzichten zijn dat de stikstofdepositie in ieder geval tot 2030 bijna drie keer te hoog blijft. De effecten op de natuur stapelen zich op, wat te zien is door onder andere de aanwezigheid van berken en pijpenstrootje. De massale aanwezigheid van deze soorten in veen leidt tot extra

¹ Een dergelijk verbeterdoel houdt in dat herstel moet worden nagestreefd om het habitatype in een gunstige staat van instandhouding te brengen. Dat kan door uitbreiding van oppervlakte en/of verbetering van kwaliteit.

- verdamping en daarmee tot extra veraarding van het veen, waardoor er weer meer vermestende stoffen vrijkomen en de groei van genoemde planten wordt versterkt; een vicieuze cirkel.
- **Waterstand.** Klimaatverandering en (mede daardoor) een toenemende droogte in de zomer, en het onttrekken van grondwater vormen andere belangrijke knelpunten voor herstel van hoogveen. De waterstand fluctueert nog te veel om hoogveen in het gebied te laten ontstaan en vervolgens duurzaam in stand te houden.
 - **Wisselend beeld soorten aantallen.** De beoogde aantallen voor de nachtzwaluw, kolgans en kraanvogel worden gehaald. Ook de aantallen voor bittervoorn (in de Helenavaart), kleine modderkruiper (ook in de Helenavaart) en toendrarietgans lijken behaald te worden, hoewel de trend daarvan onbekend is. Voor dodaars en blauwborst is de trend negatief; de doelen worden hiervoor niet gehaald. Voor roodborsttapuit is de trend positief, maar het gebied wordt bij hoogveenherstel, waarbij opslag wordt verwijderd, waarschijnlijk minder geschikt voor deze soort.

Oordeel over de NDA en de benodigde maatregelen

De NDA is gebaseerd op juiste en navolgbare informatie. De landschapsecologische systeemanalyse is uitgebreid en nagenoeg compleet. De Ecologische Autoriteit constateert dat de situatie ten tijde van de aanmelding als Natura-2000 gebied (habitatkwaliteit) en die van dit moment (oppervlakte en kwaliteit van habitattypen) nog niet goed in beeld zijn. Dit betekent dat de totale opgave voor de realisatie van de doelen, en daarmee het totale benodigde pakket aan maatregelen, nog niet volledig kunnen worden onderbouwd (zie hierover ook de volgende paragraaf). Desondanks trekt de NDA, op basis van informatie die al wel beschikbaar is, juiste conclusies over de knelpunten die in het gebied bestaan en de opgaven die er liggen voor de habitattypen en leefgebieden voor soorten. Ook brengt de NDA goede aanvullende maatregelen in beeld die mogelijk zijn om de doelen te behalen.

De NDA geeft zo voldoende informatie om te komen tot een eerste set aan maatregelen waarvan zeker is dat ze nodig zijn, en waarvan de ecologische risico's gering tot nihil zijn. Het uitstellen van die maatregelen kan het halen van de natuurdoelen bemoeilijken. Het is daarom aan te raden om deze maatregelen spoedig uit te voeren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de volgende maatregelen:

- **Verlagen van de stikstofdepositie door bronanpak.** De stikstofdepositie is veel te hoog voor de beoogde natuur, zo concludeert de NDA zelf ook. Er zijn maatregelen nodig om te voorkomen dat de bodem onherstelbaar van samenstelling verandert en de doelen voor de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten onbereikbaar worden.
- **Onverminderd voortzetten van het huidige natuurbeheer.** Natuurbeheer is noodzakelijk om de huidige natuurwaarden te behouden. Het gaat in de Deurnsche Peel & Mariapeel om het blijven verwijderen van pijpenstrootje, adelaarsvaren, berkenbosjes en berkenopslag.
- **Verbeteren van de (grond)waterstanden.** De Ecologische Autoriteit constateert dat Staatsbosbeheer samen met de provincies Noord-Brabant en Limburg en de waterschappen Limburg en Aa en Maas momenteel al actief de hydrologische condities in en rond het gebied tracht te verbeteren. Zo is er een groot complex als buffer voor de waterstand ten westen van de Deurnsche Peel & Mariapeel aangelegd (Leegveld) en wordt langs de Helenavaart de grondwaterstand op perceelschaal gereguleerd. De hydrologische situatie moet echter verder verbeterd worden voor het vergroten van het areaal hoogveen.
- **Verminderen van grondwateronttrekking in zone direct naast het veen.** Er vindt grondwateronttrekking en ontwatering plaats op korte afstand van de restanten actief hoogveen in de Mariapeel. Dit heeft negatieve gevolgen voor de grondwaterstanden in het natuurgebied, zeker in droge periodes en al helemaal als de verdroging in de toekomst toeneemt door klimaatverandering. Het uitzakken van de freatische grondwaterstand in de zomer belemmert het herstel en heeft zeer waarschijnlijk reeds bijgedragen aan de verslechtering. Het verminderen van onttrekkingen is benoemd in de NDA als 'aanvullende maatregel', maar de Ecologische Autoriteit adviseert om deze maatregel zo snel mogelijk en volledig uit te voeren voor het voorkomen van (verdere) verslechtering.

Deze maatregelen dragen aanzienlijk bij, maar zijn onvoldoende om de doelen te halen en verslechtering te voorkomen. Aanvullend op de NDA ziet de Ecologische Autoriteit andere maatregelen die nodig zijn om verslechtering tegen te gaan en toe te werken naar de Natura 2000-doelen. **Het gaat om het creëren van geschikte slaapplekken voor ganzen en geschikt leefgebied voor blauwborst en roodborsttapuit buiten de huidige en beoogde locaties voor hoogveen.** Herstel van hoogveen zal niet samengaan met het duurzaam behouden van deze soorten. Het creëren van geschikte slaapplekken en geschikt leefgebied, zo nodig direct buiten de begrenzing van het gebied, zal een duurzame instandhouding sneller binnen bereik brengen zonder dat van het hoogveen in gevaar te brengen. Grote delen van het Leegveld lijken hiervoor geschikt. **Bovendien is verdere compartimentering met semipermeabele dijken nodig** om de hoogstgelegen delen in de zomer voldoende nat te houden.

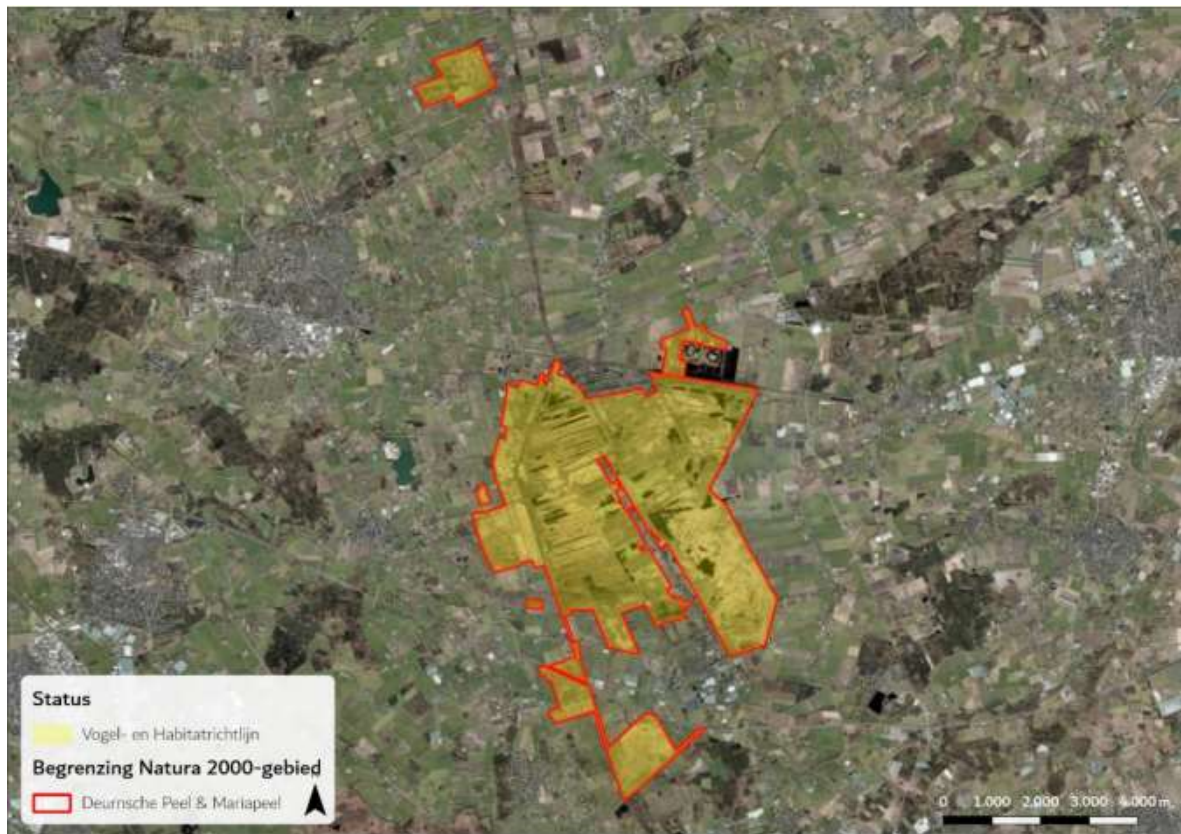
Essentiële informatie voor een complete NDA

De richting van de benodigde maatregelen is goed te bepalen, doordat de huidige systeemkennis van het gebied goed is. De precieze omvang van de opgave en dus de precieze invulling van de maatregelen is echter nog niet in beeld. **Er is daarom meer informatie nodig om te weten wat de problemen in de natuur precies veroorzaakt en aan welke knoppen kan worden gedraaid om zeker te stellen dat (verdere) verslechtering voorkomen wordt en op termijn de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.** De Ecologische Autoriteit adviseert daarom de NDA te verbeteren op de volgende punten:

- **SMART-doelen².** De instandhoudingsdoelstellingen zijn kwalitatief en algemeen. Met SMART-doelen (werkhypotheses) ontstaat een beeld van wat nodig is om de behouds- of uitbreidingsdoelen te bereiken.
- **Conditie en knelpunten niet volledig in beeld.** Er ontbreekt nog informatie over grondwaterstanden en waterkwaliteit die voor herstellende hoogvenen nodig zijn. Informatie over de chemische gesteldheid van de bodem is daarnaast essentieel voor de instandhouding van droge heiden; ook deze informatie ontbreekt nog. Verder ontbreekt de termijn waarbinnen reductie van atmosferische stikstofdepositie voor een goede staat van instandhouding nodig is.
- **Een actuele vegetatiekaart van de habitattypen en actueel en samen voorkomen van typische soorten.** Een actuele vegetatiekaart ontbreekt. Dit signaleert de NDA zelf ook als kennisleemte. Daarnaast is een schatting van de populatieomvang van karakteristieke soorten per deelgebied van hetzelfde habitatype nodig voor voldoende inzicht in de kwaliteit van de habitattypen.
- **Effectiviteit en negatieve neveneffecten van maatregelen.** Om te kunnen weten welke maatregelen effectief zijn en dus nader uitgewerkt kunnen worden in het gebiedsprogramma, is een evaluatie nodig van de effectiviteit van al uitgevoerde maatregelen. Ook is informatie nodig over negatieve neveneffecten van bestaande maatregelen op de (beschermde) natuur. Monitoring zowel in termen van procesindicatoren, als in termen van vegetatieverandering en populatieomvang van karakteristieke soorten biedt de basis. Ook van aanvullende maatregelen is nog een inschatting van effectiviteit en negatieve neveneffecten nodig.
- **Uitwerken en toepassen van klimaatscenario's op maatregelen (grond)waterstand en herstel hoogveen.** Gezien de klimaatscenario's van het KNMI is aannemelijk dat de grondwaterstanden meer gaan fluctueren. Dit risico is nog onderbelicht in de NDA. Het is nodig om op korte termijn, vanuit een worst-case-scenario, een grotere waterbuffer aan te houden. In volgende versies van de NDA is een gedetailleerder inzicht nodig in verschillende klimaatscenario's en bijpassende maatregelen.
- **Onderzoeks- en monitoringsprogramma.** De Ecologische Autoriteit ziet dat de provincies en beheerder veel investeren in monitoring en onderzoek naar het realiseren van hoogvenen. Ze benadrukt het belang van structurele monitoring van vegetatie en karakteristieke soorten (planten en dieren) van het hoogveen en de verwerking en interpretatie van de resultaten daarvan. Zo kan doorlopend een actueel beeld ontstaan en kunnen de maatregelen zo nodig worden bijgesteld (bijvoorbeeld vanwege nieuwe inzichten over de gevolgen van klimaatverandering). Stel daarom een kennisprogramma op waarin het benodigde onderzoek op basis van voorgaande punten wordt voorzien van een verantwoordelijke, een budget en een planning. Neem hierbij, naast de al voorgenomen monitoring, gebiedskennis van bijvoorbeeld de beheerders mee.

² SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden.

Hoofdstuk 2 bevat een toelichting op dit oordeel, en andere adviezen voor het verbeteren van de NDA.

Figuur 1: Ligging en begrenzing Deurnsche Peel & Mariapeel (bron: NDA, p. 3)

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en het bijbehorende verbeterprogramma³ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen⁴ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De provincie Noord-Brabant heeft de NDA over de Deurnsche Peel & Mariapeel voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.⁵ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5032 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

³ Het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit programma geeft invulling aan de Wsn. In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

⁴ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de *Interpretation Guide Natura 2000-beheer*, paragraaf 2.4: 'de instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'

⁵ Zie het *Instellingsbesluit* van de Ecologische Autoriteit.

2. Advies in meer detail

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe en geeft zij aan welke informatie aangevuld moet worden. Dit is opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming over de Deurnsche Peel & Mariapeel door de provincies Noord-Brabant en Limburg.

2.1 Algemene opmerkingen

De NDA moet een integrale analyse op hoofdlijnen presenteren, die voor de lezer zelfstandig leesbaar is en waarin conclusies navolgbaar zijn zonder achtergronddocumenten te hoeven raadplegen. Voor meer gedetailleerde informatie kan verwezen worden naar bijlagen en literatuur. Op deze manier kan de NDA doelmatig ingezet worden in het vervolgproces richting het vaststellen van het gebiedsprogramma en dienen als (compact) naslagwerk. De NDA voldoet aan deze vereisten. De opbouw is logisch, en de belangrijkste analyses van beschikbare gegevens staan in de hoofdttekst. De NDA is zeer uitgebreid en bevat een degelijke landschapsecologische systeemanalyse, die goed inzicht geeft in de historische ontwikkeling van het gebied, de knelpunten die nu bestaan en de knoppen waaraan gedraaid kan worden.

Het valt de Ecologische Autoriteit op dat de NDA geen integrale samenvatting bevat. Aan het eind van iedere paragraaf, bijvoorbeeld over de huidige staat van instandhouding van de verschillende habitattypen en leefgebieden, vat de NDA de belangrijkste bevindingen wel samen. Het samenvoegen van alle deelconclusies tot één integrale (management)samenvatting zal de lees- en hanteerbaarheid van NDA in de toekomst bevorderen. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom aan om bij volgende versies van de NDA een integrale samenvatting op te stellen van de belangrijkste hoofdstukken.

2.2 Instandhoudingsdoelstellingen

Doelen die voor de Deurnsche Peel & Mariapeel gelden op grond van het doelendocument⁶⁷, moeten zodanig geformuleerd zijn dat het doelbereik van uitgevoerde en geplande maatregelen goed kan worden beoordeeld. SMART-geformuleerde doelen zorgen er dan voor dat de provincies Noord-Brabant en Limburg weten waarop en hoe ze moeten sturen in het gebiedsprogramma.

In het Aanwijzingsbesluit voor het Natura 2000-gebied zijn de instandhoudingsdoelstellingen voor oppervlakten geformuleerd in termen van behoud (H4030 'droge heiden' en H7120 'herstellende hoogvenen') en uitbreiding (H7110A 'actieve hoogvenen'). Voor kwaliteit geldt een behoudsdoelstelling voor droge heiden en verbeterdoelstellingen voor herstellende hoogvenen en actieve hoogvenen. Voor habitatrictlijnsoorten, broedvogels en niet-broedvogels gelden behoudsdoelstellingen voor omvang en kwaliteit van leefgebied.

Kwantitatieve doelen ontbreken in de aanwijzing. In dat geval moet duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding⁸ de staat van de natuur was, om te kunnen bepalen of verslechtering wordt voorkomen en of deze doelen gehaald worden. De NDA geeft aan dat er voor de referentiesituatie (T₀) vegetatiekaarten voor de habitattypen beschikbaar zijn, maar deze kaarten zijn niet gebaseerd op gegevens uit 2004, het jaartal van aanmelding als Habitatrictlijngebied.

Het visiehoofdstuk 4 geeft overigens goed inzicht in de kansen en risico's voor de lange termijn (100 jaar vanaf nu), en wat nodig is om klimaatverandering op te kunnen vangen. Dit hoofdstuk bevat waardevolle informatie,

⁶ Natura 2000 Doelendocument. Ministerie van LNV, juni 2006.

⁷ SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden.

⁸ Jaar van aanmelding op de communautaire lijst. In de praktijk is dit in Nederland het moment van aanwijzing.

kansen en inzichten, maar is beperkt vertaald naar de rest van de NDA. Een betere inbedding van de resultaten van dit hoofdstuk in het vervolg van de NDA zal de waarde van de NDA als hulpmiddel voor het definiëren van de doelstellingen en maatregelen op lange termijn sterk verbeteren.

Het is niet mogelijk om met terugwerkende kracht met zekerheid een T_0 vast te stellen. Stel daarom op basis van de draagkracht van het gebied en visiehoofdstuk 4 een werkhypothese⁹ voor de doelen op, om zo een goed beeld te krijgen van wat nodig is om de behouds- of uitbreidingsdoelen te bereiken. Vul deze eventueel aan met de komende vertaling van de landelijke doelen naar de gebieden.

Met de beschikbare data over historische abiotische condities (habitatkwaliteit) op standplaatsniveau, gecombineerd met historische flora- en faunagegevens van bijvoorbeeld de landelijke vegetatiedatabank en Staatsbosbeheer en mogelijk historische kennis van terreinbeheerders, acht de Ecologische Autoriteit het mogelijk een indicatieve reconstructie te maken van de situatie op het moment van aanmelding van het gebied tot speciale beschermingszone.

Benut oude onderzoeken (karteringen/tellingen), zoals een vegetatiekartering uit 2001 van de Heidse Peel, om dit te onderbouwen. Als een kwantitatief doel vaststellen niet mogelijk is, zoek dan naar herleidbare en eventueel zelfs kwantitatief toetsbare afgeleide doelstellingen (zoals begroeibaar areaal of aantal benodigde geschikte voorplantingslocaties). Dit maakt de trend van natuurkwaliteit zichtbaar en toetsbaar, en zoveel mogelijk kwantitatief. Met deze toetsbare doelen en indicatoren is te bepalen of de maatregelen voldoende zijn. Neem dit op in het kennisprogramma voor het gebied (zie ook paragraaf 2.7 van dit advies).

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse, gewenste omgevingscondities en analyse en beoordeling drukfactoren

Inzicht in het landschapsecologische systeem

Inzicht in het landschapsecologische systeem is de basis voor de analyse van de huidige natuurkwaliteit en oppervlakte, gewenste condities, drukfactoren en aanvullende maatregelen. Voor de Deurnsche Peel & Mariapeel geldt dat de landschapsecologische systeemanalyse uitgebreid en nagenoeg compleet is. De trends voor vogels zijn goed in beeld. De gewenste omgevingscondities voor de habitattypen zijn goed beschreven, net als de meeste drukfactoren (met name stikstofdepositie en de (grond)waterstand). Potentiële oppervlaktes zijn groot genoeg voor duurzame populaties van karakteristieke soorten voor de habitattypen, maar de kwaliteit van veel van deze oppervlaktes is nu nog onvoldoende. De uitbreidingsmogelijkheden hiervoor zijn ook goed aangegeven.

Wel is essentieel om aanvullend inzicht te verschaffen in:

- **Grondwaterstanden**, en daarvan afgeleid het verschil tussen hoogste en laagste grondwaterstand. Dergelijke gegevens zijn deels openbaar¹⁰ en kunnen deels worden afgeleid uit verrichte onderzoeken en monitoringsgegevens.
- **Waterkwaliteit**. Voor hoogveen is zeer voedselarm water nodig. De waterkwaliteit lijkt negatief beïnvloed te worden door nutriënten en gewasbestrijdingsmiddelen, wat mogelijk negatieve effecten heeft op de voedselbeschikbaarheid van de dodaars. Deze informatie is nu niet precies in beeld.
- **Chemische gesteldheid van de bodem (zoals pH-waarden en de basenbezetting van de *cation exchange capacity*)**. Informatie hierover is nodig voor de instandhouding van droge heiden, omdat dit inzicht biedt in de bodemcondities die nodig zijn voor dit habitattype en het effect van herstelmaatregelen in beeld brengt.

⁹ Een werkhypothese is een hypothese (voorlopige stelling) die door onderzoek nader wordt getoetst. Zij berust (deels) op concrete gegevens.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld de website [de website Grondwatertools](#).

Doorlopende verzuring leidt tot een verlaging van de basenbezetting van de CEC, waarbij beneden de 20% de pH snel keldert met grote gevolgen voor flora en fauna.

De NDA benoemt wel dat de kritische depositiewaarden van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten sterk worden overschreden, maar niet op welke termijn de atmosferische stikstofdepositie onder die waarden moet liggen. Om te kunnen identificeren hoe ver de bronaanpak stikstof moet gaan, is dit essentiële informatie. Hetzelfde geldt voor de invoer van stikstof via (grauwe) ganzen in het gebied en de conflicten die overnachtingsplaatsen voor grauwe ganzen opleveren met bijvoorbeeld de instandhoudingsdoelstellingen voor de dodaars. Deze knelpunten zijn niet in beeld gebracht.

Geef in de NDA inzicht in de grondwaterstanden, waterkwaliteit, de chemische gesteldheid van de bodem, de termijn waarbinnen atmosferische stikstofdepositie gereduceerd moet zijn en de knelpunten vanwege de aanwezigheid van grauwe ganzen in het gebied.

De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA geen informatie over bodemleven geeft. Die informatie is ook niet essentieel om de juiste maatregelen te kiezen voor herstel van droge heiden en hoogvenen. Om een compleet beeld te verkrijgen over de mate waarin de (a)biotische randvoorwaarden voor herstel van droge heiden voldoen, is informatie over bodemleven wel nuttig. Bovendien is deze informatie interessant in de toekomst als resultaten onverwacht tegen blijken te vallen. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom aan om dergelijke informatie op termijn wel mee te nemen in de NDA en in de monitoring (zie paragraaf 2.7). Bovendien wijst de Ecologische Autoriteit erop dat het nuttig is om bij het treffen van beheermaatregelen voor droge heiden het bodemleven te ontzien; plaggen wordt niet meer gezien als een autonome maatregel.¹¹

Actuele informatie over staat van instandhouding

Over de beoordeling van de actuele staat van instandhouding heeft de Ecologische Autoriteit de volgende opmerkingen:

- **Actuele vegetatiekaarten ontbreken.** Van habitatype actieve hoogvenen was in 2013 0,02 hectare aanwezig, maar, zo vermeldt de NDA, 'uit recent vegetatieonderzoek blijkt dat de momenteel aanwezige vegetaties vanwege de zeer geringe omvang op basis van het minimale oppervlakte criteria niet meer kwalificeren als dit habitatype'.¹² Voor de huidige situatie (T₁) van herstellende hoogvenen, droge heiden en de habitatrictlijnsoorten zijn geen actuele vegetatiekaarten beschikbaar.¹³ Door het ontbreken van die informatie is niet volledig in beeld hoe de habitattypen en soorten ervoor staan ten opzichte van het moment van aanmelding. De richting van de opgave is wel goed te bepalen, doordat de systeemkennis van het gebied goed is, maar niet de omvang van de opgave. Inzicht in de omvang is wel nodig voor een beoordeling of uitgevoerde maatregelen geleid hebben tot een verbetering en/of tot het ombuigen van negatieve trends, en om te bepalen hoe ver het gebiedsprogramma moet gaan in het vastleggen van deze en aanvullende maatregelen. De Ecologische Autoriteit heeft begrepen dat deze kaarten op het moment van het opstellen van de NDA's nog niet beschikbaar waren, maar acht de kaarten wel essentieel voor het kiezen van de totale omvang van het pakket maatregelen in het gebiedsprogramma.
- **Kwaliteitsbeoordeling typische soorten onvoldoende specifiek.** Er is een goede vertaling gemaakt van de landelijke lijst van typische soorten naar de benodigde soorten voor dit gebied. Bij de kwaliteitsbeoordeling wordt het totaal aantal aanwezige typische soorten voor het gehele gebied gebruikt. Tabel 5-5 uit de NDA bevat bijvoorbeeld de aantallen aanwezige typische soorten voor habitatype 'droge heiden' en geeft aan hoeveel soorten in totaal aanwezig zijn binnen het habitatype. Met een analyse van soorten op deze schaal

¹¹ Zie bijvoorbeeld Herstelbeheer en inrichting N07.01 Droge heide.

¹² Zie pagina 67 van de NDA.

¹³ De NDA geeft op basis van de meest recente habitattypenkaart aan dat de totale oppervlakte van het habitatype droge heiden 0,9 hectare bedraagt, met waarschijnlijk een negatieve trend. Voor habitatype herstellende hoogvenen is dit ruim 1132 hectare met nog eens 42,5 hectare zoekgebied, waarbij de trend onbekend is. Verder is in de NDA aangegeven dat de kwaliteit van de leefgebieden en habitats op dit moment is niet goed is, te zien aan bijvoorbeeld verruiging en het ontbreken van een aantal typische soorten.

kan niet worden beoordeeld wat de kwaliteit van het habitatype is en of zich een verslechtering heeft voorgedaan. Om de kwaliteit van een habitatype als goed te kunnen beoordelen moet bepaald worden welke typische soorten samen voorkomen. Dat geeft inzicht in de kwaliteit van dat habitatype op die locatie. Van typische soorten is daarom niet alleen informatie over het voorkomen op zichzelf, maar ook een schatting van de populatieomvang nodig. Die informatie geeft de NDA niet, maar is wel noodzakelijk.

Vul de NDA aan met actuele vegetatiekaarten van de habitatypen en actuele tellingen en de verspreiding van typische soorten, inclusief bronvermelding.

Ammoniakmetingen in de lucht

De NDA bevat een beeld van de (verwachte) ontwikkeling van stikstofneerslag voor de jaren 2018, 2020, 2025 en 2030. De resultaten zijn afkomstig uit het meetmodel AERIUS Monitor 2022. In de Deurnsche Peel & Mariapeel wordt de ammoniakconcentratie in de lucht, die verantwoordelijk is voor een deel van de totale stikstofdepositie, ook op diverse punten gemeten.¹⁴

Voor een analyse van de veranderingen in atmosferische stikstofdepositie is het nuttig om ook de metingen van de ammoniakconcentratie in de lucht van het RIVM in een grafiek te bespreken. Dit is geen essentiële ecologische informatie voor deze versie van de NDA, maar moet in volgende versies worden meegenomen. Leg deze data naast de modeluitkomsten van het AERIUS-model. Beschrijf wat de relatie is tussen de uitkomsten van stikstofdepositie uit AERIUS en de ammoniakmetingen van het RIVM.

2.4 Bestaande maatregelen en verwachte effecten

Borging, omvang en effectiviteit van maatregelen

De NDA geeft in een tabel in hoofdstuk 6 een uitgebreid overzicht van maatregelen die al uitgevoerd of nog gepland zijn om verslechtering te voorkomen en de instandhoudingsdoelstellingen te halen. De Ecologische Autoriteit constateert echter dat uit de NDA niet voldoende duidelijk blijkt welke geplande maatregelen ook daadwerkelijk geborgd zijn (vastgesteld door het bevoegd gezag, met bijbehorende financiering). Daardoor is niet controleerbaar of de maatregelen ten grondslag kunnen liggen aan de eindconclusies in de NDA.

De Ecologische Autoriteit mist in de NDA bovendien een evaluatie van de effectiviteit van al uitgevoerde maatregelen. Die informatie is wel nodig ter onderbouwing van de eindconclusies.¹⁵ Dit benadrukt ook het belang van goede monitoring en onderbouwing van maatregelen (zie paragraaf 2.7).

Vul de NDA aan met informatie over de borging van geplande maatregelen en de effectiviteit van eerder genomen maatregelen.

De Ecologische Autoriteit ziet dat in het veld geëxperimenteerd wordt met maatregelen om de verzurende en vermestende effecten van de hoge stikstofdepositie te beperken, bijvoorbeeld via plaggen bij pijpenstro-vlaktes en het toepassen van steenmeel. De effectiviteit van dergelijke maatregelen is niet officieel geregistreerd, maar er zijn wel waarnemingen in de praktijk. Het is nuttig om dergelijke maatregelen te monitoren en de resultaten daarvan in volgende versies van de NDA mee te nemen.

¹⁴ Zie de [website van het RIVM](#) voor de Meetresultaten in het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN).

¹⁵ Voor begrazen geldt bijvoorbeeld dat stikstof alleen afgevoerd wordt als de dieren elders overnachten; voor maaien geldt dat het maaisel afgevoerd moet worden. De NDA biedt hierover geen informatie.

2.5 Synthese en conclusie

Onderbouwing eindconclusies doelbereik van uitgevoerde en geplande maatregelen

Gelet op de constatering over doelbereik, trends en uitgevoerde en geplande maatregelen (mits geborgd, zie de vorige paragraaf), kan de Ecologische Autoriteit de eindconclusies voor de habitattypen en leefgebieden van soorten goed volgen. In de Deurnsche Peel & Mariapeel zijn potentieel conflicterende doelstellingen aanwezig. De doelpopulatie voor de blauwborst zal mogelijk niet worden gehaald als opslag wordt verwijderd. Dit conflict signaleert de NDA ook.

Onzekerheden in het licht van klimaatverandering (toenemende droogte)

De NDA concludeert terecht dat de (grond)waterstand grote aandacht behoeft. Wel onderschat de NDA het mogelijke effect van klimaatverandering. Als de droogte extreme vormen aanneemt, wat een realistisch scenario is, dan zal het bereiken van de vereiste grondwaterstand een grote uitdaging worden, zeker ook als er grondwateronttrekkingen plaatsvinden die het herstellen van hoogveen (zeer) bemoeilijken. Als hoogveenvegetaties op dat moment al op voldoende grote schaal in het gebied aanwezig zijn, dan geeft dat een zekere buffer voor toenemende droogte, omdat het hoogveen zelf water vasthoudt. Het is echter de vraag of die vegetaties op tijd terugkeren om deze buffer te realiseren.

Op basis van klimaatscenario's van het KNMI en scenario's voor (grond)waterstanden en hoogveenherstel moet de NDA de gevolgen van klimaatverandering beter in beeld brengen. Op korte termijn is, vanuit een worst-case-scenario, een grotere waterbuffer nodig. In volgende versies van de NDA is een gedetailleerder inzicht nodig in verschillende klimaatscenario's en bijpassende maatregelen.

Effectiviteit nieuwe, aanvullende maatregelen

De NDA brengt in hoofdstuk 7 aanvullende maatregelen in beeld om verslechtering te voorkomen en de doelen te bereiken. Van deze aanvullende maatregelen is de effectiviteit niet voldoende ingeschat. Doordat niet is aangegeven of aanvullende maatregelen kunnen voorkomen dat verslechtering optreedt en of ze de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik brengen, is nu niet duidelijk of de aanvullende maatregelen voldoende richting geven voor de omvang van het totale pakket aan maatregelen in het gebiedsproces.

Bovendien geeft de NDA niet aan of er conflicten bestaan tussen de verschillende maatregelen en de veel te hoge stikstofdepositie. Sommige maatregelen zijn niet effectief of zelfs schadelijk, als de stikstofdepositie onverminderd zeer hoog blijft (zie paragraaf 2.6). Zonder een (sterke) vermindering van de overbelasting met stikstof is herstel niet mogelijk en is (verdere) verslechtering waarschijnlijk.

Geef in de NDA een beeld van de effectiviteit van aanvullende maatregelen. De Ecologische Autoriteit begrijpt dat hierover nog veel onzekerheden zijn, maar goed inzicht in de effectiviteit van aanvullende maatregelen is in het gebiedsproces wel vereist. Beschouw ook de robuustheid van maatregelen in het licht van de actuele en verwachte stikstofdepositie in het gebied.

Ontbrekende aanvullende maatregelen

Aanvullend op de NDA ziet de Ecologische Autoriteit andere maatregelen die mogelijk zijn om (verdere) verslechtering tegen te gaan en toe te werken naar de Natura 2000-doelen:

- **Geschikte slaapplaatsen voor ganzen en geschikt leefgebied voor blauwborst en roodborsttapuit buiten de locaties voor hoogveen.** Herstel van hoogveen zal niet samengaan met het duurzaam behouden van leefgebied voor ganzen, blauwborst en roodborsttapuit. Het creëren van geschikt leefgebied voor deze soorten, zo nodig direct buiten de begrenzing van het gebied, zal een duurzame instandhouding van deze soorten sneller binnen bereik brengen.

- **Voorkomen van grote open watervlaktes door compartimentering.** In paragraaf 2.3 benoemde de Ecologische Autoriteit al het knelpunt van invoer van nutriënten door ganzen in het gebied. Om dit te voorkomen is het nodig om zo min mogelijk grote open watervlakten te creëren. Een aanvullende maatregel is dus het verder compartimenteren van dergelijke watervlakten. Houd hierbij rekening met slaapplekken voor kraanvogels.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de twee genoemde maatregelen mee te nemen in de NDA.

2.6 Negatieve effecten van bestaande en aanvullende maatregelen

In het advies van de Ecologische Autoriteit over de Handreiking Natuurdoelanalyse staat dat maatregelen waarvan positieve effecten te verwachten zijn negatief kunnen uitpakken voor (andere) natuurwaarden. De Ecologische Autoriteit wijst erop dat intensivering van het beheer slechts beperkt kan worden volgehouden zonder andere natuurwaarden te sterk te benadelen. Maatregelen zoals plaggen (tabel 6-1, maatregel 6.1; tabel 7-1, maatregel NDA18) lijken soms op korte termijn soelaas te bieden, maar kunnen op langere termijn (zeer) negatief blijken voor het leven boven en in de bodem en daarmee voor de langere termijn van de natuurverbetering. Dit geldt zeker als plaggen frequent gebeurt op hetzelfde gebied. Ook te snelle vernatting kan negatieve effecten op relictpopulaties hebben. Juist soorten die in principe kunnen profiteren van vernatten, hebben zich in verdroogde gebieden vaak gehandhaafd op de lage vochtige plekken. Bij te snel vernatten kunnen deze geïndundeerd raken en verdwijnen. Bij langzaam vernatten kunnen deze soorten zich verplaatsen.

De Ecologische Autoriteit wijst verder op de volgende kanttekeningen die een plek moeten krijgen in de NDA:

- Steenmeel moet alleen toegepast worden op de droge zandgronden en als deze maatregel noodzakelijk is vanwege de (aangetoonde) chemische gesteldheid van de bodem (zie paragraaf 2.3 van dit advies). De maatregel moet dan begeleid worden door goede monitoring om in de toekomst de effectiviteit te kunnen beoordelen;
- Het realiseren van grondwaterstromen richting het gebied (tabel 7-1, NDA2) moet niet gepaard gaan met de aanvoer van nutriënten en verontreinigingen.

Breng van elk type maatregel negatieve effecten op de bestaande beschermde en niet-beschermde natuur in beeld. Geef bij aanzienlijke negatieve effecten aan op welke manier deze te voorkomen of te beperken zijn. Onderbouw - bij voor de bodem ingrijpende maatregelen - de noodzaak van deze maatregelen grondig.

2.7 Onderzoeks- en monitoringsprogramma

NDA's van de eerste cyclus moeten nadrukkelijk gezien worden als de start van een iteratief proces, waarin steeds meer informatie beschikbaar komt en steeds meer duidelijkheid komt over de te nemen maatregelen om de natuur weer gezond te maken. Het gebruik van goed onderbouwde werkhypothesen en duidelijke tussenconclusies zorgt er dan voor dat een deel van de maatregelen uit de NDA's eerste cyclus wel kunnen worden onderbouwd en een kwantitatief beeld ontstaat van de effectiviteit van maatregelen. Ondanks het ontbreken van gegevens, kunnen sommige conclusies wel degelijk al getrokken worden, bijvoorbeeld omdat de mate van onzekerheid kleiner is dan omvang van het effect.

De Ecologische Autoriteit ziet dat de provincies en beheerder(s) investeren in monitoring en onderzoek naar het herstel van hoogveen. Structurele monitoring en onderzoeken zijn essentieel om in de toekomst de juiste maatregelen te kunnen treffen en om bij te kunnen sturen bij nieuwe inzichten. Stel daarom een kennisprogramma op waarin het benodigde onderzoek op basis van voorgaande paragrafen wordt voorzien van een verantwoordelijke, een budget en een planning. Koppel de planning voor monitoring aan de ruimtelijke schaal van het voorkomen van habitattypen en aan ontwikkelingen die per habitatype en leefgebied worden verwacht. De monitoring kan ook in combinatie met andere, vergelijkbare Natura 2000-gebieden in de buurt

worden ingericht, zoals de Groote Peel. Zo kan monitoring en evaluatie structureel onderdeel worden van het werken aan de Natura 2000-doelen.

Geef aan op welke manier gebiedskennis, van bijvoorbeeld de beheerders, betrokken wordt als gegevens uit het veld (nog) niet beschikbaar zijn. Geef ook aan welk onderzoek of monitoring moet en kan worden ingezet om kennisleemtes op te vullen voor de volgende NDA-cyclus. Geef hierbij aan wie daarvoor verantwoordelijk is, wat de planning hiervoor is, en wat het benodigde budget is.

2.8 Relatie stikstofspoor: in gebiedsprogramma

De NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld 1 kilometer), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld 3 kilometer) en wat de toevoer is van stikstof door ganzen (zie paragraaf 2.3 van dit advies). Geef ook aan wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Noord-Brabant

Samenstelling van de werkgroep

dr. Roy van Grunsven

dr. Vincent Post

prof. dr. Henk Siepel

mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris)

prof. dr. ir. Franciska de Vries

ir. Harry Webers (voorzitter)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5032 in te vullen in het zoekvak.

